MATÚŠ SITÁR, KATARÍNA SITÁROVÁ

DEJINY V PRÍBEHOCH

PUTOVANIE STREDOVEKOM

ZÁKLADNÁ ŠKOLA CITADELA

OBSAH

Predslov 9
Úvod 12

Prvá časť: Nové štáty a kresťanstvo 15
Franský kráľ Chlodovik prijíma krst (466 – 511) 16
Byzantský cisár Justinián obnovuje Rímsku ríšu (527 – 565) 21
Kráľ Artuš bráni Britániu pred Sasmi (+ 537?) 27
Svätý Patrik prináša kresťanstvo do Írska (+ 493?) 34
Benedikt z Nursie obnovuje Európu modlitbou a prácou (480 – 547) 41
Pápež Gregor I. Veľký sa stáva vládcom Ríma (590 – 604) 47
Prorok Mohamed zakladá islam (570 – 632) 53
Päť pilierov islamu 59
Islam sa šíri po svete (632 – 732) 62
Karol Veľký sa stáva cisárom a buduje Boží štát (768 – 814) 67
Rytier Roland zomiera v boji proti Saracénom (+ 778) 74
Vikingovia terorizujú Európu (8. – 11. stor.) 78
Mojmír, Rastislav a Svätopluk vládnu na Veľkej Morave (833 – 906) 86
Knieža Boris zjednocuje Bulharov v Kristovom mene (852 – 889) 92
Český knieža svätý Václav zomiera rukou svojho brata (907 – 929/935) 100
Svätý Vojtech hlása evanjelium v strednej Európe (956 – 997) 104
Poľský knieža Boleslav Chrabrý sa stáva kráľom (967 – 1025) 110
Kyjevský knieža Vladimír Veľký si vyberá kresťanstvo (980 – 1015) 116
Svätý Štefan pokresťančuje Maďarov (1000 – 1038) 122

Druhá časť: Kresťanská civilizácia 129
Latinskí a grécki kresťania sa navzájom vylučujú z Cirkvi (1054) 130
Na univerzitách sa mladí muži učia slobodné umenia, právo, medicínu a teológiu (1088) 136
Godefroy z Bouillonu vedie prvú križiacku výpravu do Svätej zeme (1095 – 1099) 141
Križiaci strácajú Svätú zem (1187 – 1291) 146
Bernard z Clairvaux zvoláva mladých ľudí do kláštora (1090 – 1153) 151
Hildegarda z Bingenu lieči telo aj dušu (1098 – 1179) 158
Svätý František slúži pani Chudobe (1181 – 1226) 166
Svätý František strihá vlasy svätej Kláre (1194 – 1253) 174
Svätý Dominik káže kacírom (1172? – 1221) 180
Tomáš Akvinský sa ozýva mohutným hlasom, ktorý počuje celý svet (1225? – 1274) 187
Železný nôž sa stáva vládcom vesmíru (1162 – 1227) 194
Marco Polo putuje do Číny (1254 – 1324) 199
Ibn Battúta cestuje po troch kontinentoch (1304 – 1369) 205
Francúzsky šľachtic Karol Róbert z Neapola zveľaďuje Uhorsko (1301 – 1342) 213
Karol IV. vládne v Čechách a stáva sa otcom vlasti (1346 – 1387) 219
Vynálezy z Číny 225
Európske vynálezy 230

Tretia časť: Koniec stredoveku 237
Jana z Arku zachraňuje Francúzsko v storočnej vojne (1412 – 1431) 238
Ferdinand a Izabela zjednocujú a oslobodzujú Španielsko (1469 – 1492/1505/1516) 245

Doslov 251

PREDSLOV

O stredoveku dodnes panuje v mysliach mnohých ľudí negatívna predstava. Stredovek je temné a spiatočnícke obdobie, ktoré nestojí za reč. Za stredoveké dnes považujeme mnohé názory, ktoré sa už nenosia a ktoré vraj nepatria do modernej doby. Stačí si prečítať niektoré z novín a určite v nich nájdete titulok, ktorý takto používa slovo stredovek.

Na druhej strane existuje predstava stredoveku ako fascinujúceho až nereálneho obdobia dejín, plného rytierov, hradov, dvorných dám a náboženských fanatikov. Táto predstava inšpiruje mnohé moderné fantasy príbehy a seriály, ktoré dotvárajú našu predstavu o stredoveku. Aj táto fascinácia však zo stredoveku vyťahuje hlavne to temné.

A tak je stredovek pre bežného človeka obdobie, ktoré sa ho netýka a nemá preňho žiaden význam. Naopak, zdá sa, že je podobný obdobiu života človeka, na ktoré by najradšej čo najrýchlejšie zabudol.

Z toho potom pramení otázka, prečo o stredoveku písať knihu pre deti? Prečo sa stredovekom zapodievať vo veku od 7 do 15 rokov, keď je taký temný a nepotrebný?

Keď sa totiž nad temným obrazom stredoveku zamyslíme, možno nám samým napadne, či nie je zbytočne jednostranný. Či v sebe neukrýva bohatstvo, z ktorého môžu čerpať malí aj veľkí. A manželia Sitárovci sa podujali ukázať stredovek v svetle, ktoré môže naše deti osvietiť a inšpirovať.

V ich podaní je stredovek v prvom rade príbehom konkrétnych ľudí a ich veľkých skutkov, ktoré sú aj dnes hodné nasledovania. Do popredia sa tlačí konanie svätých, ktoré nám dnes už takmer ani nemusí dávať zmysel.

Svätý František so svätou Klárou v knihe nie sú len postavy z kostola a zo zbožných knižiek. Sú to historické osobnosti, ktoré majú svoj príbeh, ktorý jasne ukazuje, že nejde o nejaké špeciálne omilostené duše, ktoré dostali do vienka konať veľké skutky. Sú to obyčajní ľudia, ktorí sa rozhodli konať neobyčajné skutky a nás a naše deti pozývajú premýšľať napríklad nad chudobou a pýtať sa, čím to je, že sa dokázali vzdať svojho bohatstva pre svoju vieru.

Alebo sa môžeme pýtať, odkiaľ pramenila odvaha a odhodlanie svätého Patrika, Benedikta, Gregora Veľkého či Vojtecha, ale tiež Rolanda, svätého Štefana a mnohých stredovekých panovníkov, snažiacich sa chrániť kresťanstvo alebo ho priniesť do svojej krajiny. Nehovoriac o múdrosti a pokore svätého Tomáša Akvinského, ktorý, spájajúc v sebe tieto dve cnosti, môže byť vzorom každého žiaka a študenta.

Stredovek však ani v tomto svetle nie je idealizovaný. Stále má svoje odseknuté hlavy, pragmatických panovníkov, nezmyselné zabíjanie a vojny a mnohé ďalšie skutočnosti, ktoré mu tak s radosťou vieme vyčítať. Ukazujú nám však, že aj v tomto náročnom období sa našli ľudia, ktorým stálo za to byť dobrými.

Kniha o stredoveku nič zo stredoveku nezakrýva ani nezatajuje. Vlastne sa na prvý pohľad obsahovo nelíši od bežných kníh o stredoveku. To, čo však na prvý pohľad nemusí byť viditeľné, je dôraz.

A pre mňa osobne je to práve dôraz na spomenuté veľké skutky. Naše deti potrebujú čítať príbehy ľudí, ktorí sa v každom období rozhodovali pre pravdu, dobro a krásu. Jednak preto, že každá doba má svoje ťažkosti a temnosti. V tom stredovek nebol výnimkou. A jednak preto, že podobne ako pri príbehoch zo staroveku veľmi ľahko a rýchlo zistíme, že stredoveké príbehy sú aj našimi príbehmi.

Neexistujú dejiny, ktoré by sa nás netýkali. Niektorí majú sklon (aj svoje súkromné?) dejiny zatracovať, iní zvelebovať, ale hovoria nám, kým sme a ako sme sa takými stali. Zvlášť dejiny stredoveku, ktorý trval viac ako tisíc rokov. Mám veľkú radosť, že

vďaka tejto knihe môžu deti aj dospelí pokračovať v putovaní dejinami a že po *Ceste do staroveku* sa môžu vybrať do stredoveku, aby tak spoznali, akého veľkolepého dejinného príbehu sme všetci súčasťou. Prajem príjemné čítanie.

Samuel Prílepok,
učiteľ histórie a editor knihy

ÚVOD

Počul si niekedy slovo stredovek? Čo si pri ňom predstavíš? Hrady, rytierov, kráľov, princezné, katedrály...?

Vieš, čo slovo stredovek znamená? Možno poznáš slová starovek, novovek (či pravek). Stredovek, ako naznačuje jeho názov, je „vek v strede": v strede medzi starovekom a novovekom. Delenie na starovek, stredovek a novovek vymysleli ľudia asi pred 600 rokmi. Vtedy sa snažili obnoviť veľkú slávu Rímskej ríše, o ktorej sme hovorili v predchádzajúcej knihe, *Cesta do staroveku*.

„Časy, keď bola Rímska ríša, sú starý vek alebo starovek," hovorili, „a naša doba, keď obnovíme slávu Ríma, je nový vek alebo novovek. Obdobie medzi nimi, to je naozaj len čosi také medzi, v strede medzi starým a novým vekom." Vidíš teda, že stredovek bol pôvodne hanlivý názov pre obdobie medzi slávnym starým Rímom a pokusom o jeho obnovu. Je však pravdepodobné, že by sa za tisíc rokov, čo trval stredovek, nič dôležité ani zaujímavé nestalo?

Samozrejme, ľudia, ktorí žili na začiatku stredoveku, sa ráno nezobudili a nepretočili kalendár, kde by sa písalo, že sa práve začal stredovek. Žili, pracovali, modlili sa a zabávali ako predtým. Ale niečo sa predsa len zmenilo. Vedeli, že v Európe sa skončila vláda Ríma a začínajú vládnuť nové národy, ktoré Rimania volali Germáni. Aj tieto národy si uvedomovali, že nastal ich čas v dejinách. Mysleli si o sebe, že sú lepšie ako Rimania, lebo Rimanov porazili. Zároveň sa však neustále od Rimanov učili. A práve vtedy, keď si tieto germánske národy začali zakladať štáty po celej

bývalej Západorímskej ríši, začína sa obdobie, ktoré voláme stredovek.

Okrem toho tieto národy začali aj prijímať kresťanstvo. Skôr či neskôr pochopili, že pohanskí bohovia im už nestačia a chcú prijať vieru v jedného a pravého Boha. A často tiež chceli patriť do rodiny ostatných kresťanských národov.

V tejto knihe budeme najskôr, v prvej časti, sledovať zakladanie nových štátov po celej Európe a šírenie kresťanstva – najprv medzi germánskymi národmi a potom medzi našimi, slovanskými. Popritom uvidíme, ako vznikol a šíril sa hlavný rival kresťanstva – islam. Súperenie medzi kresťanstvom a islamom trvalo celý stredovek a vlastne trvá dodnes.

A práve týmto súperením začneme druhú časť našej knihy. Tá bude spomínať významné veci v kresťanskej kultúre: križiacke výpravy, kláštory, univerzity, inkvizíciu, vynálezy a objavné cesty.

Stredovek bol teda obdobím, keď sa ľudia pokúsili vytvoriť kresťanský svet. Preto môžeme povedať, že z pohľadu kresťanstva je stredovek nielen obdobie v strede medzi inými, dôležitejšími obdobiami. Naopak, stredovek je stred dejín. A hoci nie je možné vrátiť sa do minulosti, vždy sa môžeme inšpirovať dobrým a poučiť sa zo zlého.

Samozrejme, nemôžeme spomenúť všetko. Kniha je určená deťom a bola napísaná na Slovensku. Inú knihu o stredoveku by napísal Nemec, Angličan, Talian či Švéd. O niektorých veciach hovoríme iba v zaujímavostiach, o niektorých vôbec nie. Keď ťa príbehy zo stredoveku zaujmú, v iných knihách nájdeš ďalšie a ďalšie.

Nechajme však reči a ponorme sa do príbehov, v ktorých na javisko dejín vystupujú nové národy a prijímajú Krista.

PRVÁ ČASŤ

Nové štáty a kresťanstvo

PRVÁ KAPITOLA

Franský kráľ Chlodovik prijíma krst (466 – 511)

Tam, kde kedysi vládli Rimania, vznikali nové kráľovstvá. Vytvorili ich súperiace germánske kmene na územiach, ktoré už Rimania nedokázali spravovať. Bojovali o ovládnutie bývalej rímskej oblasti Galie, územia dnešného Francúzska. Jedným z týchto germánskych kmeňov boli aj Frankovia. Ich meno znamená „slobodní a odvážni". Frankovia žili v dnešnom Belgicku a Holandsku. Viedol ich schopný vládca. A tu môžeme začať náš príbeh.

Bol raz jeden kráľ. Volal sa Chlodovik a Frankom vládol už ako 15-ročný. Hovorí sa, že to bol neľútostný vládca. Bol vraj krutý a po víťazných bitkách nechal popravovať tisíce zajatcov. Bojoval proti susedom, aby ovládol čo najväčšie územie.

V susedstve, v nepriateľskom kmeni, žila princezná. Volala sa Klotilda. Keď sa Chlodovik dopočul o jej kráse a múdrosti, hneď si ju chcel vziať za ženu. Manželstvo dohodol s jej strýkom, a zabezpečil si tak dočasné spojenectvo s týmto kmeňom.

Ťažká cesta ku krstu

Manželstvo s Klotildou zmenilo Chlodovikovi život. Klotilda bola katolíčka, Chlodovik pokrstený nebol. Preto sa Klotilda snažila priviesť Chlodovika ku katolíckej viere. Nebolo to však vôbec jednoduché. Keď sa nechcel dať pokrstiť Chlodovik, Klotilda chcela pokrstiť aspoň ich syna. Chlodovik však nesúhlasil, a tak matka dala dieťa pokrstiť potajomky. „Náš syn je predsa len kresťan," povedala Klotilda svojmu rozzúrenému manželovi. O nejaký čas však dieťa zomrelo. „Vidíš," vyčítal Chlodovik manželke, „pokrstila si ho a on zomrel. Chceš, aby som zomrel aj ja?"

Klotilda dala tajne pokrstiť aj druhého syna. Aj tento syn takmer zomrel, čo Chlodovika utvrdilo v odmietaní kresťanskej viery. Potom však prišla jedna rozhodujúca bitka, ktorá zmenila jeho zmýšľanie. Chlodovik bojoval proti susedným germánskym kmeňom. A situácia vôbec nevyzerala dobre. Podľa legendy sa vtedy

Chlodovik začal modliť: „Ježišu Kriste, prosím, daruj mi víťazstvo.“ Mnohí z jeho vojakov už boli kresťania, a keď počuli svojho kráľa modliť sa k Bohu, začali bojovať ešte urputnejšie. Vodcu nepriateľov trafila letiaca sekera a nepriateľské vojsko sa dalo na útek. A to aj napriek tomu, že víťazstvo už mali na dosah.

Podľa legendy sa franský kráľ vydal do tejto bitky nielen náležite vyzbrojený, ale aj ustrojený. Zahalil sa do parádneho plášťa, na ktorom mal namaľované ropuchy. Potom, ako sa Chlodovik modlil za víťazstvo, sa škaredé žaby na plášti mali zázračne zmeniť na krásne ľalie. Tieto vznešené kvety sa neskôr stali symbolom francúzskych kráľov.

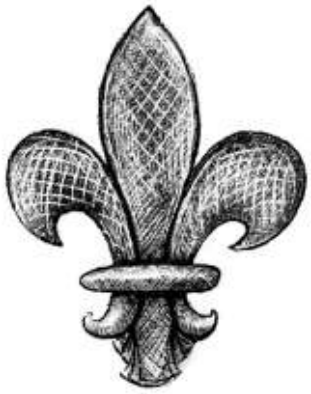

Chlodovik vo svojej modlitbe prisľúbil Bohu, že ak zvíťazí, dá sa pokrstiť. Trvalo roky, kým svoj prísľub splnil. Krst aj korunováciu prijal na Vianoce roku 508 v meste Remeši. Spolu s ním sa dali pokrstiť aj franskí šľachtici, a tak sa celé kráľovstvo stalo kresťanským. Chlodovik bol pomazaný z Božej milosti za kráľa. Remeš sa stal korunovačným mestom. Korunovaní tam boli všetci franskí a neskôr aj francúzski králi.

Chlodovik vládne v Galii

Prijatie kresťanstva Chlodovikovi pomohlo aj ako kráľovi. Keď si podrobil Galiu, jej obyvatelia ho ľahšie prijali za vládcu práve preto, že bol kresťan ako oni. Podporovali ho aj miestni biskupi. Chlodovikova ríša rýchlo rástla a kresťanstvo sa šírilo. Na troskách Západorímskej ríše zjednotil mnoho germánskych kmeňov a vybudoval Franské kráľovstvo, ktoré bolo kresťanské. Dal Frankom aj nové zákony, ktoré vychádzali z rímskych zákonov, ale brali do úvahy aj staré franské obyčaje a kresťanstvo.

Počas najväčšej slávy pokrývalo Franské kráľovstvo celé územie dnešného Francúzska, Belgicka a Luxemburska, ale aj množstvo regiónov Holandska, Nemecka, Talianska a Španielska. Chlodovik určil za hlavné mesto svojho kráľovstva Paríž. O pár rokov neskôr v Paríži aj zomrel.

Ríšu si rozdelili jeho štyria synovia. Manželka Klotilda sa po Chlodovikovej smrti utiahla do opátstva svätého Martina v Tours. Neprestajne sa modlila za svojich rozhádaných synov. Po celej krajine dala postaviť kostoly a kláštory, čím prispela k šíreniu kresťanstva. Po smrti ju vyhlásili za svätú. Je patrónkou manželiek, neviest, rodičov a ochrankyňou pred horúčkou a náhlou smrťou.

Chlodovik s Klotildou založili dynastiu Merovejovcov, ktorá vládla vo Franskej ríši vyše 200 rokov. Franská ríša sa stala jednou z najsilnejších ríš v stredovekej Európe.

Zaujímavosti a vysvetlivky

» *Predpokladá sa, že Chlodovik sa narodil okolo roku 466, čiže 10 rokov pred pádom Západorímskej ríše.*

» *Podľa niektorých zdrojov trvalo Chlodovikovi až 12 rokov, kým sa po úspešnej bitke dal pokrstiť. Spolu s Chlodovikom prijalo krst aj 3 000 franských šľachticov.*

» *Štyria Chlodovikovi synovia mali sídla blízko seba: Thierry v Remeši, Chlodomir v Orléans, Childebert v Paríži a Chlotair v Soissons.*

» *Z mena Chlodovik sa neskôr vyvinulo meno Ľudovít, porovnaj české (Ch)Lud(o)vík. Ľudovít bolo obľúbené meno francúzskych kráľov, dopracovali sa až k číslu XVIII.*

» *Merovejovská dynastia sa volá podľa Chlodovikovho starého otca, kráľa Merovecha, ktorého život je opradený legendami a jeho meno znamená slávny bojovník. Na rozdiel od ostatných Frankov si Merovejovci nechávali rásť dlhé vlasy.*